

İTALYA'NIN AMELIA KENTİNDE BİR RÖNESANS SARAYI VE BU SARAYIN RESİM PROGRAMI DÂHİLİNDEKİ KUŞBAKIŞI BİR İSTANBUL HARİTASI

CENK BERKANT

Yrd. Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü
cenkberkant@gmail.com

ÖZ

İtalya'nın Amelia kentinin Marconi Meydanı'nda bulunan Petrignani Sarayı Geç Rönesans mimarisinin ilginç örneklerinden biridir. Petrignani Sarayı Bartolomeo Petrignani'nin isteği ve Fantino Petrignani'nin finansal desteğiyle mimar Ottaviano Mascarino tarafından inşa edilmiştir. Fantino Petrignani önce Cosenza Başpiskoposu olarak görev yapmış, ardından Roma'da Kardinalliğe kadar yükselmiştir. Kardinal Fantino Petrignani Roma'daki Rönesans kültür ve sanat ortamından etkilenmiş, genç ve yetenekli sanatçıların koruyucusu olmuştur. Bunlardan en önemlisi genç Michelangelo Merisi'dir. Daha sonraları dünyaca Caravaggio olarak tanınacak ünlü ressamı Roma'da misafir etmiş ve onun hamiliğini üstlenmiştir. Yapının freskleri ve iç dekorasyonu kentteki diğer saray ve kiliselerde eserleri bulunan, yerel ressam Tarquinio Racani'ye atfedilmektedir. Fresk tekniğinde gerçekleştirilen İstanbul haritası Petrignani Sarayı'nın Konstantin ve Maxentius Salonu'nda bulunmaktadır. İstanbul haritası dönemin Müslüman dünyasının başkentini, bunun karşısına yerleştirilen Prag haritası ise dönemin Hristiyan dünyasının başkentini temsil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Amelia, Petrignani Sarayı, rönesans sarayı, resim programı, kuşbakışı İstanbul Haritası.

THE ILLUSTRATED BIRD'S EYE VIEW MAP OF ISTANBUL IN THE PAINTING PROGRAM OF A RENAISSANCE PALACE IN ITALIAN CITY OF AMELIA

ABSTRACT

Petrignani Palace in Amelia stands on Marconi Square with its impressive facade. The palace is an interesting example of late-Renaissance style construction. By the will of Bartolomeo Petrignani, the architect Ottaviano Mascarino started construction of the palace. However, the project was completed thanks to the funding from Bartolomeo's brother Fantino Petrignani, who was the archbishop of Cosenza and the future cardinal in Papal State, and one of the protectors of the young Caravaggio. The stylistic character of the frescoes and the sequence of the interior decorations are attributed to Tarquinio Racani, who, as the painter of the city, made the frescoes of other palaces and churches in Amelia. The fresco map of Istanbul is in the Constantinus and Maxentius Room of the Petrignani Palace. The map of Istanbul, the capital city of the Muslim world of the time, stands above the door of the room and against the fresco map of Prague, the capital city of the Christian world of the time.

Keywords: Amelia, Petrignani Palace, renaissance palace, painting program, illustrated bird's eye view map of Istanbul.

Makalemize konu olan Petrignani Sarayı, İtalya'nın Umbria Bölgesi'ndeki Terni ili sınırları içerisinde yer alan Amelia kentinde bulunmaktadır. Roma ve Floransa arasında bulunan Amelia, Roma'ya 90 km, Floransa'ya ise 220 km uzaklıktadır (Fig. 1). 2015 yılı verilerine göre 11.897 kişilik bir nüfusa sahiptir¹. Yaşlı Plinius (*Gaius Plinius Secundus Maior*) *Naturalis Historia*'sında Roma'dan daha önce kurulmuş olan Amelia'da ilk yerleşimi M. Ö. 1134'e tarihlenmektedir. Kentin Antik Dönemdeki ismi *Ameria* mitolojik söylencelere göre kentin kurucusu olduğuna inanılan Kral Ameroe'den kaynaklanmaktadır (Anonim 2010: 8). Kentin ilk surları 8 metre boyunda, 800 metre uzunluğundadır ve M. Ö. 6. ve 4. yüzyıllar arasında inşa edilmiştir. M. Ö. 338'de Roma egemenliği altına giren Amelia'da günümüze ulaşabilen Roma hamamları o dönemlere şahitlik etmektedir. M. S. 313'te ilk Hristiyan Roma İmparatoru I. Konstantin'in fermanıyla Amelia kenti bir piskoposluk merkezine dönüşmüştür. 548'de Vizigotlar tarafından kuşatılan kent 579'da Lombardiyalılar'ın hâkimiyetine girmiş daha sonra da Bizanslılar'ın eline geçmiştir. 1240 yılında Kutsal Roma İmparatoru II. Friedrich ordusu tarafından yağmalan kent 1353'de Viterbo ve Orvieto kentleriyle birlikte Papalık Devleti himayesine girmiştir. Rönesans'la birlikte Amelia kenti de yükselişe geçmiştir. 15. ve 16. yüzyıllar boyunca kentte yerleşik Nacci, Geraldini, Archileggi, Farrattini, Venturelli, Svetonio, Cansacchi, Clementini ve Petrignani aileleri yaptırdıkları saraylar ve sanat koruyucu tavırları nedeniyle Amelia'yı küçük bir Rönesans kentine dönüştürürler² (Fig 2).

Orta çağdan bu yana neredeyse bütün yapıların günümüze ulaşabildiği Küçük Amelia kenti geçmişe tanıklık eden bir mimari açık hava müzesi gibidir. Orta çağ kent surlarıyla birlikte Romanesk stildeki katedrali ve Gotik stildeki Aziz Agostino Kilisesi kentteki önemli yapılar arasındadır. Rönesans çağıyla birlikte soylu aileler Roma yakınlarındaki yerlere yerleşmeye başlamışlardır. Bunlardan Kardinal Alessandro Farnese'yi (1534-1549 yılları arasında Katolik dünyasının 220. Papası olarak Papa III. Paulus adını alacak) çıkarıp Roma'daki muhteşem Rönesans anıtı Farnese Sarayı'nı inşa ettirecek Farnese'ler Caprarola kentine, Orsini'ler Bomarzo kentine ve Cesi'ler Acquasparta kentine yerleşmiştir. Bir kısım soylu aile de Amelia'yı tercih etmiş ve kendilerine Amelia kentinde konutlar inşa ettirmişlerdir. Bunların arasında en önemlileri 15. yüzyıldan kalma Nacci Sarayı, Genç Antonio Sangallo (1484-1546) tarafından 16. yüzyılın ilk yarısında inşa edilen Farrattini Sarayı ve 16. yüzyılın sonlarında Ottaviano Mascarino (1524-1606) tarafından inşa edilen Petrignani Sarayı'dır. Amelia'da bu soylu ailelere ait saraylardaki resim ve süslemeler ve bunların koleksiyonlarındaki sanat eserleri kentteki sanat trafiğini arttırmıştır (Mangia 2004: 25).

Petrignani Ailesi, 15. ve 16. yüzyıllarda Papalık Devleti sınırlarında varlığını sürdürmüş soylu bir ailedir. Amelia'daki Petrignani Sarayı'nın inşası Fantino ve Bartolomeo Petrignani kardeşlerle bağlantılıdır. Yapının inşası ve iç dekorasyonu tamamen Fantino Petrignani'nin Rönesans adamı düşünce yapısına sahip, sanat

¹ İtalyan İstatistik İdaresi (ISTAT) verilerine göre kentteki 2001-2015 yılları arasındaki nüfus istatistiklerini görmek için (erişim tarihi 12.01.2017) bkz. <http://www.tuttitalia.it/umbria/60-amelia/statistiche/popolazione-andamento-demografico/>

² Amelia tarihi hakkında detaylı bilgi için bkz. Girotti 1904 ve Di Tommaso 1931.

koruyucusu olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Petrignani Ailesi'nin en tanınmış üyesi olan Fantino Petrignani dini bir kariyer yapmayı tercih etmiştir. Katolik Kilisesi'nin 226. Papa'sı ve Papalık Devleti'nin Başlı Bologna'lı Papa XIII. Gregorius'un (1572-1585) desteğiyle 1576'da Roma'da Papalık Sarayları'ndan sorumlu yönetici olmuş, bu görevi sırasında mimar Ottaviano Mascarino ile tanışmış ve aralarında uzun yıllar sürecek bir dostluk başlamıştır. Fantino Petrignani 1577-1585 yılları arasında Cosenza Başpiskoposu olarak görev yapmış, ardından Roma'da Kardinalliğe kadar yükselmiştir. Fantino Petrignani Roma'daki kültür ve sanat ortamından etkilenmiş, sanat koruyucusu Ferdinando de' Medici ile Rönesans düşünürü ve devlet adamı, hümanist Antonio Maria Graziani'yle dostluk kurmuştur. 16. yüzyılın sonlarına doğru Roma'da ve Amelia'da genç ve yetenekli sanatçıların koruyucusu olmuştur. Bunlardan en önemlisi genç Michelangelo Merisi'dir. Daha sonraları dünyaca Caravaggio olarak tanınacak ünlü ressamı Roma'da misafir etmiş ve onun hamiliğini üstlenmiştir (Moretti 2009: 72-73, 78-79).

Petrignani Sarayı, Amelia kentinin en önemli meydanlarından biri olan Marconi Meydanı'nda yer almaktadır. Saray, Bartolomeo Petrignani'nin isteği ve Fantino Petrignani'nin finansal desteğiyle inşa edilmiştir. Yapının vestibülünde latince bir yazıt (*Bartholomeus Petrignanus MDLIII*) bulunmaktadır. Bu yazıt Bartolomeo Petrignani'nin Teodorina Cansacchi ile evlendiği 1553 tarihine isabet etmekle birlikte yapının ilk etap inşa çalışmalarının tamamlandığı tarih olduğu tahmin edilmektedir. Arşiv belgelerinden edinilen bilgilere göre yapının dış cepheleri 1592'de bitirilmiş ve iç dekorasyonuna geçilmiştir (Moretti 2009: 80; Strozzi 2016: 170). Yapı günümüzde Amelia Belediyesi Resim Galerisi olarak hizmet vermektedir.

Petrignani Sarayı'nın mimarının bulunması süreci de bir hayli ilginçtir. Yapının inşasından yaklaşık yarım asır önce Amelia'nın diğer bir soylu ailesi Farrattini'lerin kendi saraylarını (*Palazzo Farrattini*) Roma kenti ve Papalık Devleti ile olan yakın ilişkilerinden dolayı devrin Papalık mimarı Genç Antonio da Sangallo'ya inşa ettirmesiyle Amelia'da Papalık mimarlarına saray yaptırma geleneği başlamıştır. Petrignani'ler de saraylarının tasarım ve inşasını devrin Papalık mimarı ve Geç Rönesans döneminin son mimarlarından Ottaviano Mascarino'ya emanet etmişlerdir. Fantino Petrignani ile dostluğu uzun yıllar devam eden Mimar Mascarino 1582'den itibaren toplam olarak 18 yıl boyunca Petrignani Ailesi'nin saraylarının inşası için (Kardinal Fantino Petrignani için Roma'da ve Bartolomeo Petrignani için Amelia'da) çalışmıştır (Moretti 2009: 80-81). 1524 Bologna doğumlu olan Mascarino eğitimini Mimar Jacopo Barozzi da Vignola'nın atölyesinde tamamladıktan sonra, Bologna'lı Papa XIII. Gregorius tarafından 1574 yılında Bologna'lı diğer sanatçı ve mimarlarla birlikte Roma'ya davet edilmiştir (Ricci 2016: 13-40). 1591'den itibaren Papalık mimarı olan Ottaviano Mascarino'nun şüphesiz en önemli eseri günümüzde İtalya Cumhurbaşkanlığı Sarayı olarak kullanılan, 1583 ile 1585 yılları arasında Papa XIII. Gregorius için Roma'nın Quirinale Tepesi üzerinde Rönesans stilinde yazlık bir rezidans olarak ilk aşamalarını tasarladığı Quirinale Sarayı'dır (Courtright 2003: 43).

Dikdörtgen planlı yapı üç kat ve bir ara kattan oluşmaktadır. Servis katı olarak düzenlenen alt kat ve ara katta ofis, ahır, mutfak ve bekçi odaları bulunmaktaydı. Soylu kat (*piano nobile*) olarak adlandırılan birinci kat sarayın Petrignani ailesine ayrılmış katıydı.

Bu kat duvarları ve yüksek tavanları fresklerle süslü büyük salonlardan meydana gelmiştir. Son kat ise saray sakinlerinin hizmetine bakan kat personelinin yatak odalarına ayrılmıştı. Mimar Mascarino yapıyı tasarlarlarken Roma'daki büyük aristokrat saraylarından esinlenmiştir. Yapının ana cephesi Marconi Meydanı'na bakan kuzey cephesidir (Fig. 3). Bu cephede mimar Mascarino Roma'da Genç Antonio Sangallo ve Michelangelo tarafından Farnese Ailesi için inşa edilen Farnese Sarayı'nın giriş cephesinde kullanılan tuğla cephe örgüsü ve cephenin köşelerinin traverten taşıyla vurgulanmasından esinlenerek Amelia'daki Petrignani Sarayı cephesini yaratmıştır. Cephede Rönesans sivil mimari geleneklerine uygun olarak her katta farklı bir cephe düzeni kullanılmıştır. Katlar birbirinden silmelerle ayrılmaktadır. Yapının ana girişi beyaz traverten taşından hafif dışa taşkın, dikdörtgen çerçevesi ve yuvarlak kemerli bir giriş açıklığına sahip abidevi bir taçkapı ile sağlanmaktadır. Bunun üzerinde 1900'lü yıllara kadar Petrignani Ailesi'nin arması bulunmaktaydı. Günümüzde bu arma güney cephesi girişinin üzerinde yer almaktadır. Taçkapının her iki yanında ikişer adet beyaz traverten taşından dikdörtgen söveli açıklıklar bulunmaktadır. Yapının zemin katı ile soylu katı arasında yer alan asma kat cepheye çeşitli açıklıklarla yansıtılmıştır. Taçkapının üst kısmında ise Michelangelo'nun Roma'daki Farnese Sarayı için tasarladığı gibi dikdörtgen bir açıklık ve bunun tamamlayıcısı küçük bir loca-balkon bulunmaktadır. Bunun iki yanında ikişer adet beyaz traverten taşından kare söveli pencere açıklıkları yer alır. Buraya hareketlilik katmak için kare sövelerin altına stilize volüt kabartmaları eklenmiştir. Buradaki kare söveli pencere açıklıkları ve bunların altındaki stilize volüt kabartmaları Rönesans mimari Baldassare Peruzzi tarafından Roma'da Massimo ailesi için inşa edilen *Palazzo Massimo alle Colonne*'de kullanılan açıklıklardan esinlenilerek inşa edilmiş olmalıdır. Yapının soylu katı en gösterişli katıdır ve Domenico Fontana tarafından inşa edilen Roma'daki Apostolik Lateranense Sarayı'nda olduğu gibi traverten taşından düz beyaz silmelerle altındaki ve üstündeki katlardan ayrılmıştır. Bu katta dört adet beyaz traverten taşından dikdörtgen söveli pencere açıklıkları bulunmaktadır. Bunların üzeri Roma'daki Farnese Sarayı'nda olduğu gibi değişimli olarak üçgen ve basık yuvarlak kemerli alınlıklarla taçlandırılmıştır. En üst kat oldukça basık ve sadedir. Burada da ara katta olduğu gibi beyaz traverten taşından kare söveli pencere açıklıkları bulunmaktadır. Cephe Roma'daki Apostolik Lateranense ve Farnese Sarayları'nda olduğu gibi dişli bir saçak silmesiyle sonlanmaktadır. Yapının güney cephesi oldukça sade tutulmuştur (Fig. 4). Tuğla örgülü cephe günümüzde sıvanmış durumdadır. Yapının bulunduğu arazideki eğimden dolayı iki katlı bir görünüm arz eder. Bu cephedeki giriş çok sade tutulmuş beyaz traverten taşından dikdörtgen söveli bir giriş açıklığı ile sağlanmaktadır. Bunun üzerinde Petrignani Ailesi'nin arması bulunmaktadır. Giriş açıklığının her iki yanında ikişer adet beyaz traverten taşından kare söveli küçük pencere açıklıkları yer alır. Güney cephesinin üstkatında ise süslemesiz beş adet beyaz traverten taşından dikdörtgen söveli pencere açıklığı bulunur. Güney cephesi sade bir saçakla sona erer.

Amelia'daki Petrignani Sarayı'nın resim programı Petrignani Ailesi'nin köklü, soylu ve Hristiyan yapısını ortaya koymak üzere kurgulanmıştır. Bu kurgu Rönesans'a özgü Antik Yunan ve Roma etkili savaş ve mücadele sahneleriyle birlikte diplomasi konulu sahnelerden oluşmaktadır. Bu sahnelerde iyilik-kötülük, Hristiyanlık-Paganlık, Medeniyet-

Barbarlık gibi karşıtlıklar sergilenmektedir. Yapının resim programı 1592 ile yaklaşık 1600 yılları arasında gerçekleştirilmiştir (Moretti 2012: 82). Makalemizin başlığında sözünü ettiğimiz kuşbakışı İstanbul haritası soylu katta, “Konstantin ve Maxentius Salonu” olarak adlandırılan salonda bulunur. Bu salondaki en göz alıcı eser Tarquinio Racani tarafından resimlenmiş olduğu düşünülen “Milvio Köprüsü Savaşı” isimli tavan freskidir. Henüz tam olarak bir biyografisi yayınlanmamış Tarquinio Racani’nin ismi arşiv kayıtlarında Amelia’lı Ressam Tarquinio Racani (*Tarquinus Racanus Pictor Amerinus*) olarak geçmektedir. En azından 1620’li yıllara kadar aktif olarak resim yaptığı tahmin edilen Racani’nin Amelia’daki bazı saraylardaki eserleri araştırtmacılar tarafından gün yüzüne çıkarılmaya başlanmıştır. Sanatçı 1627 civarında Amelia’da hayata veda etmiştir (Moretti 2012: 85-87). Milvio Köprüsü Savaşı konulu tavan freskinde Hristiyanlığı temsil eden Doğu Roma İmparatoru I. Kostantin’in Paganlığı temsil eden Batı Roma İmparatoru Maxentius’a karşı zaferi verilmiştir (Fig. 5). 1597-1600 yılları arasında gerçekleştirilen bu fresk günümüzde Vatikan Müzeleri’ni bünyesinde barındıran Vatikan Sarayı içindeki Konstantin Salonu’nda Giulio Romano tarafından 1520-1524 yılları arasında resmedilmiş duvar freskinden esinlenilerek gerçekleştirilmiştir. Her ikisi de Rönesans kültür ve sanat ortamı içerisinde gerçekleştirilen bu iki eserin asıl çıkış noktası Roma’daki Konstantin Zafer Taki üzerinde bulunan rölyeflerdir (Moretti 2012: 99).

Konstantin ve Maxentius Salonu’nu diğer salonlara bağlayan karşılıklı iki kapı üzerinde o dönemdeki Hristiyan ve Müslüman dünyanın iki başkenti olarak İstanbul ve Prag kentleri harita nitelikli kuşbakışı olarak fresk tekniğinde resmedilmişlerdir. Prag kenti, kenti ikiye bölen Vltava nehri üzerinde bulunan Gotik kuleli Charles Köprüsü ve Kampa adasıyla kolaylıkla tanınabilmektedir (Fig. 6). Prag kentinin kuşbakışı haritası üzerinde verilmiş Habsburg Hanedanı’ndan II. Rudolf’un arması göze çarpar. Prag, o dönemde Osmanlı’ya karşı oluşturulan Batılı Hristiyan koalisyonunda başı çeken II Rudolf (hükümdarlığı 1576-1612) tarafından 1576 yılında sürpriz bir biçimde Kutsal Roma İmparatorluğu’nun ve Bohemya Krallığı’nın başkenti ilan edilmişti. Aslında Prag’ın başkent ilan edilmesi stratejik bir karardı. II. Rudolf Papa’nın da desteğiyle burayı Katolikleştirmek istiyordu. II. Rudolf Prag’ı sadece sıradan bir başkent değil, sanat koruyucusu kimliğiyle bir kültür ve sanat kenti haline getirmiştir (Mikulas 1998: 118; Zuffi 2006: 146). Ayrıca, sözünü ettiğimiz bu Batılı Hristiyan koalisyonunda yer alan Papalık Devleti askeri güçlerinin başında Kardinal Fantino Petrigiani bulunmaktaydı. Prag’ın tam karşısına yerleştirilen kuşbakışı İstanbul haritasında ise sur içi İstanbul’u, Haliç, Galata ve Üsküdar’ın küçük bir bölümü resmedilmiştir (Fig. 7). Tarquinio Racani ve atölyesi çalışanları tarafından gerçekleştirilmiş yarı harita yarı kuşbakışı resim niteliğindeki bu freskin Siena’lı yayıncı ve baskı ustası Matteo Florimi’nin hazırladığı 1600 civarına tarihlenen İstanbul haritasından esinlenilerek üretildiği düşünülmektedir (Moretti 2012: 99-100).

İtalya’da Rönesans çağında harita işleriyle uğraşan sanatçılar kentlerin önemli yapılarını ve sokaklarını resmettikleri kuşbakışı haritalarla 16. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar sürecek yeni bir geleneği başlatmış oldular. Ölçeksiz olarak yapılan bu tarz haritalarda tarihi binaları gösterme kaygısı topoğrafik gerçekliği ikinci plana atmıştır. Bu haritalarda

kentlerin estetik görünümü yansıtmak ve izleyiciye/okuyucuya kentler hakkında önemli bilgiler vermek için yaratılmışlardır. İlk defa Roma, Floransa ve Venedik gibi şehirlerin kuşbakışı resmedildiği ve renkli olarak basılan bu haritalar İtalya'dan tüm dünyaya yayılmıştır (Roman 2015: 31, 43).

Fatih'in fetih sonrası Georgios Amirutzes'e İstanbul'un bir haritasını yaptırdığı bilinmektedir. Fakat bu harita günümüze ulaşamamıştır. Venedikli yayıncı, ressam ve baskı ustası Giovanni Antonio Vavassore (1518-1572) tarafından hazırlanmış 16. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kuşbakışı İstanbul haritasının (Kayra 1990: 71) Fatih'in Amirutzes'e sipariş ettiği haritadan esinlenerek gerçekleştirilmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu haritada Fatih Dönemi İstanbul'u (1451-1481) Anadolu yakasından kuşbakışı olarak tarihi yarımada ve Galata resmedilmiştir. Vavassore'nin bu haritası 16. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da gerçekleştirilecek İstanbul haritalarına esin kaynağı oluşturmuştur. Sebastian Münster'in 1550 tarihli (Kayra 1990: 70), yapamı bilinmeyen fakat 1566-1574 arasına tarihlenen ve Venedik'te basılmış olan bir harita (Kayra 1990: 72-73) ile Braun ve Hogenberg'in 1574 tarihli haritaları bu haritaların en önemlileri arasındadır (Tekeli 1993: 556-557). Matteo Florimi yukarıda sözünü ettiğimiz haritayı yaparken Vavassore'den ilham almış olmalıdır. Çünkü her ikisinde de sadece Fatih Dönemi İstanbul'unda var olan eski ve yeni saray (Topkapı Sarayı) ile Fatih Camii gösterilirken Fatih sonrası döneme ait hiç bir yapıya yer verilmemiştir. Dolayısıyla Petrignani Sarayı Konstantin ve Maxentius Salonu'nunda bulunan ve 1600 civarına tarihlenen ve İstanbul'un kuşbakışı olarak fresk tekniğinde resmedildiği bu harita da Fatih Dönemi yapılarıyla birlikte mevcut Bizans yapıları verilmiştir. Petrignani Sarayı Resim Programının karşıtlıklar teması üzerine kurulduğundan bahsetmiştik. Burada İslam İmparatorluğu başkenti olarak konumlanan İstanbul'un kuşbakışı görünümündeki karşıtlık vurgusunu arttırmak için İstanbul surlarındaki kulelerin ve kentteki önemli yapıların üzerlerine hilaller (alem) yerleştirilmiştir.

KAYNAKLAR

- Anonim. 2010. *Amelia segreta. Viaggio nell'Umbria incantata*, Terni: Vanni Editore.
- Courtright, Nicola. 2003. *The Papacy and the Art of Reform in Sixteenth-century Rome: Gregory XIII's Tower of the Winds in the Vatican*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Di Tommaso, Angelo. 1931. *Amelia nell'antichità e nel Medio Evo*, Terni: Annuari Guide Regionali Italiane.
- Girotti, Girolamo. 1904. *Le mura di Amelia: memoria storico descrittiva delle antichissime mura amerine*, Amelia: Tipografia Petrignani.
- Kayra, Cahit. 1990. *İstanbul Haritaları*, İstanbul: Türkiye Sınai Kalkınma Bankası
- Moretti, Massimo. 2009. "Caravaggio e Fantino Petrignani, committente e protettore di artisti", *Da Caravaggio ai Caravaggeschi*, Maurizio Calvesi ve Alessandro Zuccari, Roma: CAM Editrice, 69-121.
- Moretti, Massimo. 2012. *I Petrignani di Amelia, Fasti Committenze Collezioni Tra Roma e L'Umbria*, Teramo: Edizione Stauros.
- Mangia, Paola. 2004. "La decorazione pittoricadei palazzi nobiliari di Amelia nel Cinquecento e inizi Seicento", *I Geraldini di Amelia nell'Europa del Rinascimento*, Atti del Convegno Storico Internazionale (Amelia, 21-22 novembre 2003), ed. Renzo Civili, Terni: Provincia di Terni, 25-45.
- Ricci, Maurizio. 2016. "Note sulla formazione e la prima attività architettonica di Ottaviano Mascarino", *Mascariniana, Studi e ricerche sulla vita e le opere di Ottaviano Mascarino*, (Ed. Maurizio Ricci), Roma: Campisano Editore, 13-40.
- Roman, John. 2015. *The Art of Illustrated Maps: A Complete Guide to Creative Mapmaking's History, Process, and Inspiration*, Cincinnati, Ohio: How Books.
- Strozzi, Yuri, 2016. "Mascarino per i Petrignani: Roma, Amelia e Attigliano", *Mascariniana, Studi e ricerche sulla vita e le opere di Ottaviano Mascarino*, (Ed. Maurizio Ricci), Roma: Campisano Editore, 155-184.
- Teich, Mikulas. 1998. *Bohemia in History*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Tekeli, İlhan. 1993. "Haritalar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, 556-560.
- Zuffi, Stefano. 2006. *European Art of the Sixteenth Century*, Los Angeles: Getty Publications.

Fig. 1 İtalya Haritası

Fig. 2 Amelia'nın Rönesans Çağı'nda görünümü.

Fig. 3 Petriani Sarayı kuzey cephesi.

Fig. 4 Petriani Sarayı güney cephesi.

Fig. 5 Petrignani Sarayı, Konstantin ve Maxentius Salonu, Milvio Köprüsü Savaşı konu tavan freski.

Fig. 6 Petrignani Sarayı, Konstantin ve Maxentius Salonu, Prag kenti kuşbakışı haritası.

Fig. 7 Petriğnani Sarayı, Konstantin ve Maxentius Salonu, İstanbul kenti kuşbakış haritası.

GÜLZÂR-I SAVAB'DA GEÇEN KAĞIT BOYAMA YÖNTEMLERİ VE SEÇİLEN YÖNTEMLERLE RENKLENDİRME DENEMELERİ

M. NİLÜFER KIZIK KİRAZ

Uzman Dr., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi
Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü
niluferkizik@yahoo.com

ÖZ

17. yüzyıla ait bir eser olan "Gülzâr-ı Savab" kağıt boyama, âhar, mürekkep yapımı gibi konularda günümüz sanatçı ve restoratörleri için kaynak bir kitaptır. Eserde tarifi verilen pek çok farklı malzeme ve yöntemden seçilen birkaçı İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Kağıt Konservasyon Laboratuvarı'nda uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gülzâr-ı Savab, kağıt boyama, âhar, geleneksel yöntemler, restorasyon.

PAPER DYEING METHODS IN GÜLZÂR-I SAVAB AND COLORING TESTS WITH SELECTED METHODS

ABSTRACT

"Gülzâr-ı Savab", a work belonging to the 17th century, is a resource book for today's artists and restorers in subjects like paper dyeing, paper coating, ink making. A few of the materials and methods chosen for the recipe were applied in the Conservation Laboratory of Department of Restoration and Conservation of the Istanbul University, Faculty of Letters.

Keywords: Gülzâr-ı Savab, paper dyeing, paper coating, ink making, restoration.

Gülzâr-ı Savab, Nefeszâde İbrahim'in (ö. 1060/1650) hat sanatı ve malzemelerine dair eseridir. IV. Murad'a sunulan eser bir fasıl ve iki başlıktan oluşmaktadır. "Tabakâtü'l-küttâb" adı verilen başlıkta hattın ve kitabetin fazileti, menşei ve aklam-ı sitte konusunda bilgi ayrıca İbn Mukle, İb-nü'l-Bevvâb, Yâküt el-Müsta'sımî ve Şeyh Hamdullah gibi büyük sanatkârlardan başlayarak kendi dönemine kadar yetişen hattatlarla meşhur İran ve Osmanlı nesta'lik (talik yazının incesi, genellikle İran'da kullanılan bir yazı türü) hattatlarından toplam kırk yedi kişinin biyografileri yer almaktadır. Bu bilgiler, yazarın hattatlığının yanında hat sanatının tarihçesi ve kuralları konusunda da iyi bir araştırmacı olduğunu göstermektedir.

Gülzâr-ı Savâb'ın asıl önemli kısmı, iki kısımdan meydana gelen "Risâle-i Mi-dâdiyye ve Kırtâsiyye" başlıklı bölümüdür. Birinci kısımda kâğıdın boyanması ve âharlanmasıyla ilgili teknik bilgiler ve formüller yer alır. İkinci kısımda is (düde) elde etme ve mürekkep yapma usulleri, kalemtırâş, mıkatta, kamış kalem ve özellikleri anlatılmaktadır. Eserin bu kısmı hat sanatı ve tezhip, minyatür gibi tezyinî sanatlarla uğraşanların yanı sıra kâğıt ve mürekkeple teknik açıdan meşgul olanlar ve tarihi eser restorasyonu yapanlar için de çok değerli bilgiler ihtiva eder. Gülzâr-ı Savâb'ın birinci kısmı Tuhfetü'l küttâb ve minhatü't tüllâb" adıyla 1181'de (1767) Kadızâde Ahmed b. Hain tarafından kısaltılmıştır.

"Eserin Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde bulunan Müstakimzâde Süleyman Sâdeddin tarafından 1738'de istinsah edilmiş (çoğaltılmış) nüshası İstanbul kütüphanelerinde mevcut diğer on sekiz nüsha ile karşılaştırılarak Kilisli Rifat Bilge tarafından yayımlanmıştır. Kilisli Rifat bu neşir sırasında el-Fihrist, Şubhu'lşâ ve Mevzûâtü'l-ulûm gibi esarlere dayanarak tashihler yapmış ve dipnotlar ilâve etmiştir. Çalışmaları esnasında Kâmil Akdik, Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer ve M. Necmeddin Okyay gibi sanatkârların görüşlerini de alan Kilisli Rifat. "Risâle-i Midâdiyye ve Kırtâsiyye" kısmının sonuna "Lahika" (Ek) başlığı altında Gülzâr-ı Savab'ın çeşitli yazma nüshalarına ilâve edilmiş olan renklendirme, âhar ve mürekkep formüllerini de eklemiştir" (Nuhoğlu 1996: 260).

Bu kısmın başında yazar tarafından şu bilgiler aktarılmıştır: *"Muhtelif kütüphanelerde mevcut bulunan "Gülzâr-ı Savab" nüshalarında veya ansiklopedik mecmualarda maruf veya gayri maruf zevat tarafından yazılmış olup mevzumuzu alakadar eden malumat Akademinin Tezyini Sanatlar Şubesi muallimlerinden mürekkep heyete arz edildikten sonra bunların içinde kıymetlerinde şüphe olmayanlar bu kısma ilave edilecektir. Bu ilavelerin hangi kütüphanelerin hangi nüshalarından alındığının tasrihine imkan nispetinde çalışılacaktır" (Nefeszade 1938: 107).*

İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Bölümü Kağıt Konservasyon Laboratuvarı 06.05.2016 tarihinde açılmıştır. Laboratuvarında, Fakülte Kütüphanesi Nadir Eserler Kitaplığı'na ait el yazması eserlerin koruma-onarım çalışmaları yapılmakta ve "Kağıt Konservasyonu", "Kitap ve Yazmaların Onarımı", "Kitap Sanatları" dersleri yürütülmektedir. Dersler kapsamında ham kağıttan kitap haline gelinceye dek bir yazma eserin geçirdiği aşamalar uygulamalı olarak

anlatılmaktadır. Geleneksel metotları uygulamada bir 17. yy kaynağı olan “Gülzâr-ı Savab” adlı eserden faydalanılmaktadır.

Osmanlı’da bir el yazmasının oluşturulma süreci, ham kağıdın boyanması ile başlamaktadır. Doğu veya Batı ülkelerinden alınan kağıtlar, tekmeden çıktığı haliyle geldiğinden gözenekli ve emici haldedirler. Bu sebeple önce terbiye edilmeleri gerekir. İlk aşama kağıdın kullanılacağı yere göre istenilen renge boyanmasıdır. Kağıt boyamada başlıca iki yöntem vardır:

1. Yöntemde boyamada renk verici olarak kullanılacak olan bitkiler suda kaynatılarak renkli bir sıvı elde edilir. Bu suya bir miktar şap katılarak (rengi sabitlemek üzere) tekrar kaynatılır. Kağıt üzerinde istenen renk tonunu elde etmek üzere sıcak veya soğuk sıvıya kağıt batırılır ve asarak gölgede kurutulur. Kağıdın tek yüzü veya bir kısmı boyanacaksa fırça ya da sünger ile de sürülebilir.

2. Yöntemde kullanılacak renklendiriciler, toprak boya, madeni boya veya hayvan kalıntısıdır. Bu malzemeler mermer üzerinde bir miktar sirke ile iyice ezilerek karıştırılır. Elde edilen karışım, âhar için hazırlanan nişastaya katılır ve kağıda aharla birlikte sürülerek uygulanır. Uygulama sonrası gölgede kurutulan kağıtlar hem boyanmış hem de aharlanmış olur. Bu yöntemle kağıt boyamada kullanılan malzemelerin bazıları; lal (kırmızı renkli bir böceğin ezilmesiyle elde edilen kırmızı boya), lök (kırmızı renkte bir toprak boya), jengar (yeşil renk veren bakır pası), kalay (altın renkli ve çok sert kağıtların yapımında kullanılmış olan bir tür boya) gibi maden, toprak veya hayvansal kaynaklı maddelerdir.

Hattatlıkta kullanılan kâğıtların renkleri hakkında tam bir liste vermek mümkün olmamakla beraber estetik bakımından en çok kullanılanları sekiz gruba ayırmak mümkündür:

1-Beyaz: Şeker renk, çiğ renk, süt beyaz.

2-Sarı: Kanarya sarısı, saman sarısı, altın sarısı, açık krem, krem, koyu krem, bal köpüğü, açık kavun içi.

3-Kırmızı: Toz pembe, gül kurusu, kiremidî, nar çiçeği.

4-Yeşil: Açık yeşil, filizî, çimenî, zeytûnî, limon küfü, çağla rengi, neftî.

5-Mâî (mavi): Açık mâî, gök rengi, süt mavisi.

6-Kahverengi: Açık kahverengi, toprak rengi.

7-Siyah: Parlak, donuk, açık, koyu.

8-Karışık: Kumlu, dalgalı, kirli, ebrûlu.

(Yazır 1974: 191)

Kağıt boyama usulleri:

Bellut (pellut; palamut ağacı) odununun külü bir bez içine çıkın edilip üç dirhem miktarı şap ile (yaklaşık 10 gr) kaynatılır. İçindeki kül çıkartılmadan dinlendirilir ve ayrı bir kaba alınır. 1 vakiyye (400 dirhem; 1 dirhem:3,207 gr) kına yoğurularak hamur haline getirilir ve üzerine sıcak iken daha önce hazırlanmış olan kül suyu ilave edilir. Bir gün bir gece kıpırdatmadan bekletilir. Süzöldükten sonra bu karışımla âharlanan kağıtlar fahir (parlak, güzel) olur.

Asfur bitkisi yıkanıp sarı suyu dököldükten sonra üzerine limon suyu eklenerek ovuşturulur. Süzölüp aharlanmış kağıt boyanırsa güzel renk olur. Sirke ile karıştırılırsa kırmızı renk olur.

Süsen çiçeği toplanıp temiz bir kap içerisinde 3 dirhem şap ile kaynatılırsa çimeni yeşil renk olur. Şap koymadan havanda dövölen süsen çiçeğinin suyu ile boyanan kağıt güneşte hızlıca kurutulursa mavi renk olur. Acem diyarında gayet değerli olan mavi renk kağıtlar “zebanberkafa” isimli bir çiçekle boyanmaktaymış ancak bu bitki bize gelmemiştir.

“Sıcak Renk” (Rengi Sehil) başlığı altında aşağıdaki reçeteler verilmiştir:

Baharda toplanan badem yaprağı iki-üç dirhem şap ile kaynatılırsa altın rengi olur.

Sonbaharda toplanan üzüm yaprağı yine aynı miktarda (iki-üç dirhem) şap ile kaynatılırsa rengi güzel olur. Elma yaprağı konursa da daha güzel renk olur.

Soğanın dış kabuğu su ile kaynatılıp içine 1 dirhem şap konularak tekrar kaynatılır ve kağıt bununla boyanırsa kalemgir olmayan (kamış kalemin kolay kaymadığı) kağıtlar gayet kalemgir olur.

“Diğer Tür” (Nev’i Diğer) başlığı altında aşağıdaki reçeteler verilmiştir:

Bakkam (Hindistan’a özgü bir ağaç, al ve mor bakkam olmak üzere iki türdür) döverek parçalanır, su ekleyerek kaynatılır ve üzerine iki dirhem şap eklenir. Kırmızı renk olur. Kına suyu veya gül suyu ya da her ikisi birlikte bakkam ve şapla kaynatılırsa güzel bir renk olmasının yanı sıra kalemgir olur. Ancak bu renklerle boyanacak kağıtların önce âharlanmış olması gerekir.

Gelincik çiçeği su ile kaynatılıp içine iki dirhem şap eklenerek tekrar kaynatılırsa güzel renk olur.

Hatmi çiçeğini çöven suyu ve gül suyu ile kaynatıp boyanan kağıt gayet “binazir” (eşsiz) olur.

“Levni Diğer” (Diğer Renkler) başlığı altında aşağıdaki reçeteler verilmiştir:

Jengar (Bakır pası; yeşil renk veren fakat kolay bozulan bir tür madeni boya) keskin sirke ile ıslatılıp ezilir ve bununla kağıt boyanırsa yeşil renk olur. Süsen ile boyanan kağıttaki kuvvet ve yeşilimsi renk bununla olmaz fakat bu da kötü değildir.

Laal (Kırmız böceğinden elde edilen kırmızı renkte bir boya), yumurta akı katılarak destesenk ile ezilir ve fırça ile kağıt boyanırsa gayet berrak ve hoş bir renk olur.

Sülüyen (Erimiş kurşunun, bir hava akımında yükseltgenmesiyle üretilen, çok yoğun ve zehirli, pas önleyici astar boyaların hazırlanmasında kullanılan kırmızı boya) az miktar nişasta ile pişirilir ve sıcakken fırça ile kağıda sürülüp gölgede kurutulursa mührelendiğinde gayet parlak renk olur.

“Diğer” başlığı altında aşağıdaki reçeteler verilmiştir:

Çivid, laciverd, zırnık (arsenik) ve bunun gibi renkler nişastayla karıştırılarak kağıtlar âharlanır. Bu kağıtların saklanıp kışın yazılması gerekir (Yazın kullanıldığında bu tip kağıtlar sıcaklığın etkisiyle kuruyup sertleşebilir, bu da yazı yazmayı zorlaştırır).

Altın ve gümüş ezilip tutkal ile karıştırılarak âharlanmış kağıda fırçayla sürülür ve zermühre (Altını parlatma için ucunda akik, yeşim gibi sert ve cilalı bir taş bulunan saplı alet) ile mührelenirse rengi “mutalla” (yaldızlı, yaldızlanmış) ve “mücella” (parlak) olur. Talik ve sülüs kıt’alar yazmak için münasiptir.

Kalay ince talaş haline getirilir bir miktar arap zamkı suyu ile mermer üzerinde ezilip nişasta ve hatmi çiçeği tutkalı ile kaynatılır. Semerkandi kağıtlar bir iki defa bunula âharlanırsa ayna gibi parlak ve taş gibi sert olur. Bu kağıtlar depo edilir ve iyi mührelenirse berrak olurlar.

“Lahika” (Ek) başlığı altında aşağıdaki reçeteler verilmiştir:

Bir miktar kına suyla kaynatılıp ince bezden süzöldükten sonra kağıt boyanır ve gölgede kurutulup mührelenirse hünnap rengi olur.

Nohut unu kaynatılarak bununla kağıt boyanırsa nohudi renk olur.

Kağıdı “elvani mütenevviaya” (çeşitli renklere) boyamak için; kağıt her ne renge boyanmak isteniyorsa şap katılmış suyuna batırılıp kurutulur.

Millet kütüphanesinde 809 numaralı nüshanın başında görülen tertibler:

Sarı renk: Cehri boyası (Sarı boya, sarı tane, boyacı dikenini de denir. Bütün Karadeniz bölgesinde ve Sivas, Yozgat, Niğde, Maraş, Kayseri çalılıklarında bol miktarda bulunabilir. Cehri’den muhtelif sabitleyicilerle çeşitli sarı renkler elde edilir) suda kaynatılarak elde edilen sıvıda kağıt boyanırsa sarı renk olur.

İçine bir miktar şap atılırsa açık sarı olur.

Zerdeçal ve safran suyu da bu şekilde kullanıldığında sarı renk verir.

Yeşil renk: Yeşil asfurun kırmızısı çivitle kaynatılırsa yeşil renk olur.

Mor, asumani (gök rengi), çividi renk: Gelincik çiçeğini sıkıp suyu ile kağıt boyanırsa mor renk olur. Bu suya bir miktar şap katılırsa asumani renk olur.

Çivid suyu ile boyanırsa çividi renk olur.

Limoni: Asfur bez bir torba içine konarak sıcak suya konur, torba sıkıldıkça sarı su çıkar. Bununla boyanan kağıt limoni renk olur.

Bez torba sıkıldıkça sarı yerine kırmızı renk çıkmaya başlar. Bunula boyanan kağıt önce kırmızı, sonra gül şeftali rengi olur.

Menekşe ve asumani: Saruca ağacı dövülüp su ile kaynatılır ve bununla kağıt boyanırsa narinci renk olur.

Menekşe yaprağı ve mürverin siyah tohumu sıkılıp kağıt boyanırsa menekşe rengi olur. Buna bir miktar şap katılırsa asumani renk olur.

Jengari: Jengar dövüp ıslatılır ve bir miktar tutkal suyu ile bekletilir. Bununla boyanan kağıt jengari renk olur.

Yeşil bir kağıt sirkeye batırılırsa da buna benzer renk elde edilir.

“Terkibi Mürekkeb” başlığı altında verilen reçeteler unlardır:

Zırnığa (arsenik) çivid katılırsa yeşil renk olur.

Bakkam kaynatılıp içine meşe külünün suyu katılırsa bununla boyanan kağıt kırmızı olur.

Sarı kağıt çividle boyanırsa yeşil olur.

Mor bakkamlı suyla boyanmış kağıt şaplı suya sokulursa mor renk olur.

Kurt kulağı bitkisi kaynatılıp bir miktar gülsuyu eklenirse yeşil renk olur.

Kırmızı renkli kağıt kurt kulağı suyuna sokulursa süt mavisi olur.

Mürver yemişi kaynatılıp süzülür ve soğutulursa mor renk verir. Bir miktar şap eklenirse lacivert, fazlaca şap eklenirse acem mavisi renk olur.

Soğan kabuğu kaynatılıp kağıt boyanırsa samani renk olur.

Lale yaprağı ile boyanan kağıt güzel renk olur.

Gelincik çiçeği ile boyanırsa hoş bir mavi olur.

Susam çiçeği üç dirhem şap ile kaynatılırsa çimen yeşili renk olur. Susam çiçeği şap ile havanda dövülür, sıkılır ve suyuyla kağıt boyanırsa mavi renk olur.

Kağıt Konservasyon Laboratuvarı'nda Yapılan Kağıt Boyama ve Ahar Denemeleri

Boyama:

Boyamada renk verici bitkiler olarak nar kabuğu, soğan kabuğu, ceviz kabuğu, tütün, kuşburnu, kına, çay ve kahve kullanıldı. Kağıdı âharlarken aynı zamanda da boyamak üzere kalay ve çivit, âharda kullanılan pişirilmiş nişastanın içerisine katılarak uygulandı.

Boyamada kullanılan bitkisel kaynaklı malzemeler bir miktar şap ile (yaklaşık 3-4 gr) kaynatıldıktan sonra soğutuldu ve tekneye boşaltıldı. Daldırma yöntemiyle tekneye yatırılan kağıtların her iki yüzü de boyanmış oldu. Boyanan kağıtlar tekneden çıkarıldıktan sonra kurutma kağıdının üzerine alınarak kurutma rafında kurutuldu. Hafif nemli iken preslenerek düzleştirildi. “Gülzâr-ı Savab” da belirtilmemiş olan ceviz kabuğu, tütün,

kuşburnu, çay ve kahve gibi boyar maddeler, yakın geçmişte ve günümüzde kağıt boyamada kullanılmakta oldukları için tercih edilmişlerdir.

Nar kabuğu (ekşi nar tercih edilmelidir); elde edilen renk safran rengi.

Soğan kabuğu (soğanın dış kabukları); elde edilen renk açık sarı.

Ceviz kabuğu (taze cevizin dış kabuğu); elde edilen renk açık fildişi.

Tütün (sigaralık tütün); elde edilen renk bejimsi sarı.

Kına (toz kına); elde edilen renk çok açık sarı.

Kuşburnu (kurutulmuş kuşburnu bitkisi); elde edilen renk krem rengi.

Çay (demlenmiş çayın sadece demi); elde edilen renk açık sütlü kahverengi.

Kahve (granül kahve); elde edilen renk açık sütlü kahverengi (çayla boyanmış kağıda göre bir ton daha açık).

Âharlama:

Kağıdı âharlarken renklendirme işleminde boyar madde, âharda kullanılacak olan nişastanın içerisine katılarak kağıt yüzeyine sürülmektedir.

Çivid; toz halde satın alınan çivid nişasta âharının içine katılmış ve oluşan çividi renkli âhar yüzeye süngerle sürülmüştür. Âharı yüzeye uygularken sünger ya da fırça kullanılabilirdiği gibi bu işlem elle de yapılabilir. Gülzâr-ı Savab'da bu şekilde âharlanan kağıtların yazın kullanıldığında sıcaklığın etkisiyle kuruyup sertleşebildiği, bu sebeple saklanıp kışın yazılması gerektiği belirtilmektedir (Nefeszade 1938: 90).

Kalay; kalaycıdan satın alınan toz kalay mermer üzerinde bir miktar arap zamkı suyu ile ezilmiş ardından nişasta içine katılarak birlikte pişirilmiştir. Kağıt yüzeyine süngerle uygulanan âhar kurutma rafında kurutulduktan sonra her iki şekilde boyanan kağıtlar mührelenmiştir. Kalayla boyanmış ve âharlanmış kağıdın yüzeyi sert ve parlaktır. Daha iyi sonuç almak için kalayın daha ince ve saf olması, mührelemenin iyi yapılması gerekmektedir.

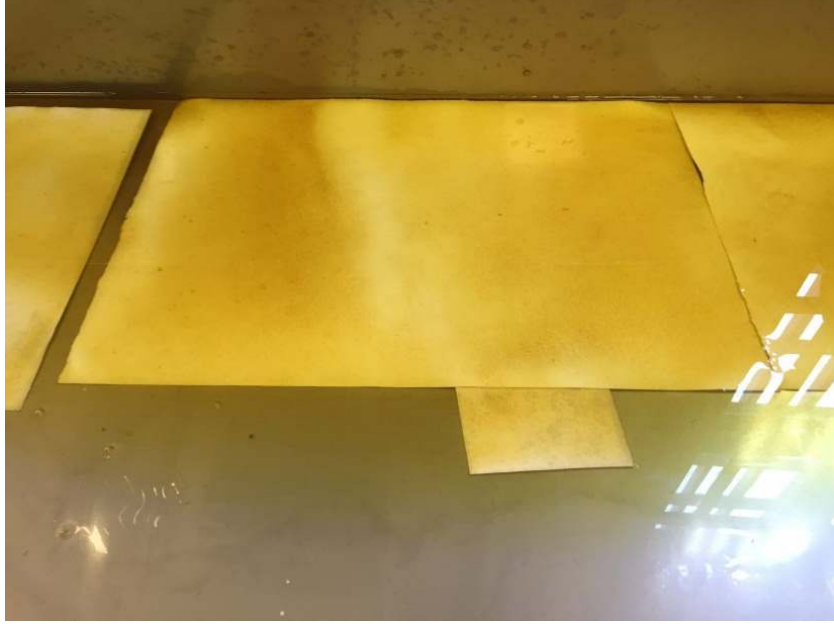
SONUÇ

17. yüzyıla ait bir eser olan "Gülzâr-ı Savab" günümüz sanatçıları ve özellikle kağıt restoratörleri için uygulanabilir ve faydalı reçeteler içermektedir. Kağıt boyama, âharlama ve mürekkep yapımı konularında geleneksel yöntemleri kullanmak tezhip, minyatür ve hat gibi sanatlarda üretimin kalitesini arttırmaktadır. "Gülzâr-ı Savab" sanatçılar için bu açıdan son derece faydalı bir kaynaktır.

Kağıt restoratör-konservatörleri için ise onarımın yaptıkları malzemenin yapım aşamalarını ve kullanılmış olan malzemeleri bilmek, bozulma sonrası gereken doğru müdahaleyi seçmek bakımından önemlidir. Bu sebeple "Kağıt Konservasyonu" ve "Kitap ve Yazmaların Onarımı" dersleri kapsamında "Gülzâr-ı Savab" dan seçilen reçeteler laboratuvarda uygulanmaya çalışılmaktadır. Ham kağıdın kitap olana dek geçirdiği tüm aşamalar sırasıyla uygulanırken ilk aşama olan kağıt boyama ve ardından gelen ahar

yöntemleri klasik reçeteler kullanılarak yapılmaktadır. Bu çalışmada en kolay ulaşılabilen birkaç tarif kullanılmış olup eserde adı geçen özellikle bitkisel kaynaklı malzemelere ulaşılabildiği takdirde çok daha farklı renk sonuçları elde edilecektir. “Gülzâr-ı Savab” geleneksel sanatların eski tariflerle yeni bir boyut kazanması bakımından çok önemli bir kaynak kitaptır ve bu sebeple üzerinde daha fazla bilimsel çalışma yapılması gerektiği düşünülmektedir.

Fig. 1 Nar kabuğu suyuyla boyama.

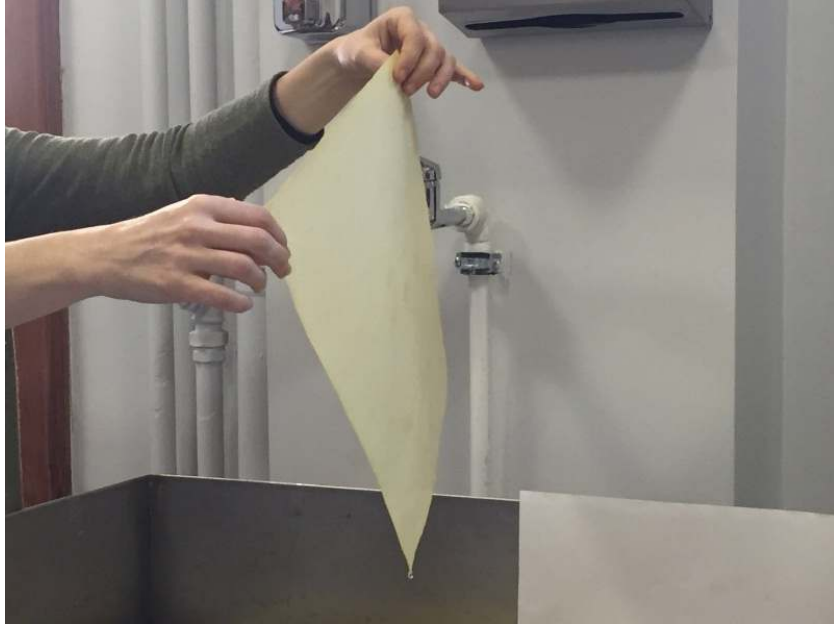
Fig. 2 Daldırma usulü boyama .

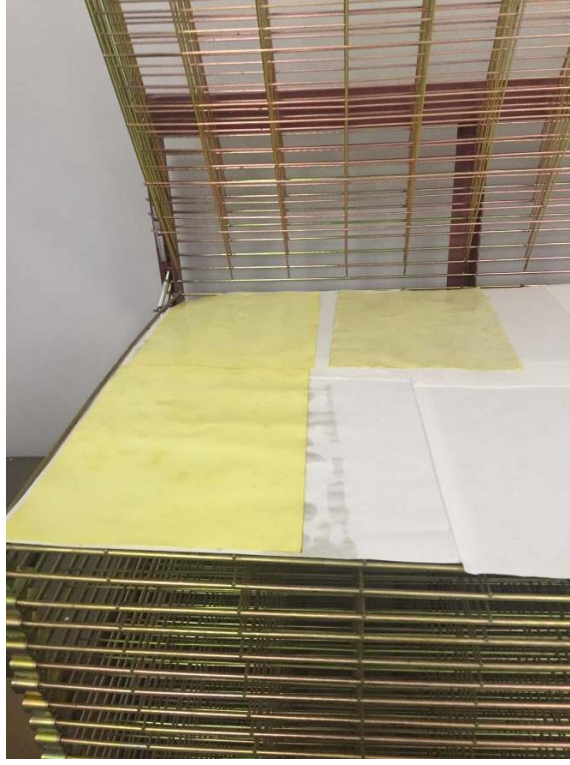
Fig. 3 Daldırma usulü boyama

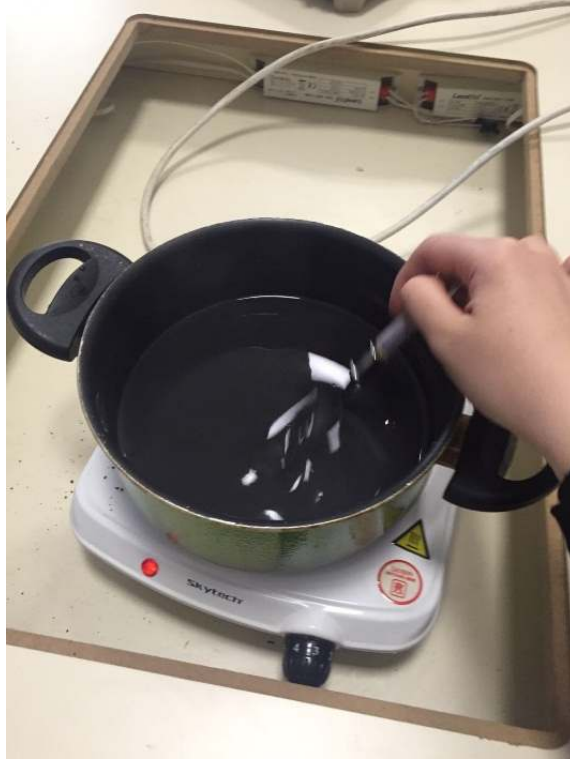
Fig. 4 Daldırma usulü boyama

Fig. 5 Boyama sonrası banyodan çıkarma.

Fig. 6 Boyanan kağıtların kurutulması.

Fig. 7 Nişastaya katılan kalay.

Fig. 8 Çividli, katkısız ve kalaylı nişasta aharları.

Fig. 9 Farklı aharların uygulanması.

Fig. 10 Farklı aharların uygulanması.

Fig. 11 Boyama sonuçları.

Fig. 12 Ahar sonuçları.

KAYNAKLAR

- Çakar, Pınar. 2012. *Yazma Eserlerde Bakır Kaynaklı Pigmentler ve Boyar Maddelerin Etkisinin Araştırılması*, TC Kültür bakanlığı Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Müdürlüğü, Uzmanlık Tezi.
- Çolo, Nusret. 2001. *Tuhfetü'l Küttab ve Minhatü't Tullab*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Demir, Fehime. 2004. *Türk Hat Sanatı İçin Kaynak Gülzar-ı Savab (incelemeli metin çevirisi)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Hidayet, Y. Nuhoglu. 1996. "Gülzar-ı Savab", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, 14: 260.
- İbrahim, Nefeszade. *Gülzar-ı Savab*, Güzel Sanatlar Akademisi Neşriyatından, İstanbul, 1938.
- Yaman, Bahattin. 1995. *İstanbul kütüphaneleri Yazmalarına Göre Türk Kitap Sanatlarında Boya, Mürekkep, Ahar ve Kağıt Boyama Usülleri* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Yazır, Mahmut Bedrettin. 1974. *Medeniyet Aleminde Yazı ve İslam Medeniyetinde Kalem Güzeli*, II, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara, 191-193.